

VALORILE EDUCAȚIEI PENTRU O DEZVOLTARE SOCIALĂ RURALĂ

Conf. univ. dr. Adriana Florentina CĂLĂUZ

Technical University Cluj-Napoca, Faculty of Letters,

Social Work Speciality

adrianacalauz@yahoo.com

ABSTRACT: Education Values for Rural Social Development.

A growing number of academic studies and policy strategies emphasize the role of education as a vehicle for local development. Education and training must be placed at the heart of the rural development agenda to help eradicate poverty and enhance human capacities for rural development. In order to achieve education plans at the national level, the needs of rural populations must also be identified. Pluralism can no longer be a transitory or reversible social phenomenon. It has now become a deeply rooted fact in our country in a multicultural and multi-religious sense. Both sociologists and social operators and teachers intend to make proposals in this regard based on their research and experience. The work includes general notions about the community (definitions, dominant relationships in the community). The culture of poverty and the culture of development, the characteristics of the two cultures, are described in detail. Also, a very important aspect is related to the development conditions of rural communities. The approaches of rural development programs are described. An analysis was made of modernity and tradition in the rural area. Also, the duties of the social worker in the field of rural development were surprised.

Keywords: *education, religious freedom, pluralism, educational policies, education, community, rural, religious pluralism.*

1. Introducere

Tema educației este astăzi din ce în ce mai mult vehiculată în sistemele europene. Începând cu secolul al XIX-lea în Europa, statul modern a văzut în educație un instrument fundamental al civilizației și progresului populației iar în educație, un vehicul formidabil de afirmare a ideii de națiune iar mai

târziu, a diverselor ideologii care au înflorit în timpul modernizării. Problema educației a devenit principalul teren de confruntare și conflict între statele naționale și biserici, care până atunci funcționaseră în acest sector într-o manieră aproape monopolistă. Schimbările sociale și economice din ultimele decenii, inclusiv globalizarea și urbanizarea, schimbă rolul și natura zonelor rurale, afectate și de declinul și îmbătrânirea populației. Cei mai mulți cetățeni sunt îngrijorați de erodarea infrastructurii rurale și a furnizării de servicii, inclusiv accesul la asistență medicală, servicii sociale și educație, precum și servicii poștale și bancare. Alții își exprimă îngrijorarea cu privire la oportunitățile reduse de angajare și la posibilele scăderi ale veniturilor în zonele rurale sau la limitarea transportului și a conectivității digitale. Există o conștientizare tot mai mare că rolul și importanța zonelor rurale sunt subestimate și insuficient recunoscute. Comisia Europeană, în conformitate cu angajamentul său ferm față de democrație și egalitate, conștientă fiind de impactul schimbărilor demografice, se angajează să nu lase pe nimeni, nici pe oameni, nici teritorii, în urmă și să aducă Uniunea Europeană mai aproape de cetățeni. Comisia europeană are ambiția de a crea un nou impuls pentru zonele rurale, schimbând modul în care acestea sunt percepute și creând noi oportunități, oferind mai multă voce comunităților rurale, care sunt parte integrantă a construirii viitorului Europei. Comunitățile rurale joacă, de asemenea, un rol fundamental în implementarea celor 20 de principii ale Pilonului european al drepturilor sociale¹, contribuind la o Europă socială puternică, echitabilă, incluzivă și bogată în oportunități. După cum a subliniat în mod repetat filosoful Max Scheler² (1874 - 1928) în scrierile sale despre educație (Bildung), practica educațională trebuie privită ca o cale de umanizare, ca o cale de construire a umanității care se află în noi. Nu este ceva simplu, ci este o cale care, necesitând efort și sacrificiu, împletește existența profesorului cu cea a elevilor, alimentând un cerc dialogic de recunoaștere reciprocă și colaborare reciprocă. De fapt, educația se înscrie întotdeauna într-o relație dialogică în care profesorul devine un model exemplar și elevul se lasă ghidat de mărturia vie a celor din fața lui. Prin urmare, o strategie politică câștigătoare nu poate ignora crearea unui capital civic puternic și valorificarea atributelor și particulari-

1 <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1607&langId=en> ; Accesat în 20 noiembrie 2022.

2 : https://ro.wikipedia.org/wiki/Max_Scheler ; Accesat în 20 noiembrie 2022.

tăților culturale și sociale existente. Un proces de această amploare necesită inevitabil un efort de responsabilitate colectivă care să angajeze întreaga comunitate în realizarea interesului general și implicarea tuturor resurselor teritoriale. Ceea ce este important de subliniat este necesitatea de a schimba perspectiva și de a submina sistemele de guvernare și politicile tradiționale, încercând să preia o viziune nouă și mai puțin „tehnocratică”.

2. Educație bazată pe valori

Cu toții credem că știm valoarea educației și cât de fundamentală este aceasta în formarea unui individ. Astăzi, mai mult ca niciodată, educația și formarea constituie un element central și permanent pentru dezvoltarea socială a oamenilor și un instrument fundamental de adaptare la schimbările continue și bruște care se produc la nivel global. De aceea, rolul educației este unul dintre componentele care influențează cel mai mult progresul și dezvoltarea indivizilor și comunităților. Pe lângă furnizarea de cunoștințe, transmiterea de informații, se îmbogățește cultura, spiritul, valorile și tot ceea ce ne caracterizează ca ființe vii. În domeniul social, rolul educației este elementar pentru atingerea unor niveluri mai înalte de bunăstare socială și dezvoltare economică. Presupune nivelarea inegalităților economice și sociale, revigorarea valorilor civice care întăresc parteneriatele comunitare, progresul democratic, întărirea statului de drept, promovarea științei, tehnologiei și inovației. Pe baza acestor abordări, trebuie remarcat că rolul educației trebuie să fie motorul care promovează nivelul de dezvoltare al unui teritoriu. Este puterea sistemelor lor educaționale și a cercetării științifice.

De asemenea, scopul fundamental al unei educații bazate pe valori este de a oferi tinerilor și comunității cunoștințele, abilitățile și competențele necesare pentru a face față schimbărilor, pentru a-și dezvolta potențialul și capacitatea de participare activă în societate.

a) Defnirea valorilor

Conform lui Exeler (1986), valorile reprezintă ceea ce este important pe o perioadă considerabilă. Ele reprezintă puncte de orientare etică pentru indivizi și grupuri concrete. Acest concept care analizează procesul educațional, insuflă standarde morale pentru a crea societăți mai civilizate și democratice. Educația promovează așadar toleranța și înțelegerea dinco-

lo de diferențele noastre politice, culturale și religioase, punând un accent deosebit pe apărarea drepturilor omului, protecția minorităților etnice și a celor mai vulnerabile grupuri dar și conservarea mediului. Familia, universitatea, afacerile și sportul, de exemplu, sunt toate contexte ideale pentru predarea acestor principii etice. Luând ca direcție cultivarea valorilor și atitudinilor pozitive, școlile ar trebui să utilizeze evenimentele din viața de zi cu zi pentru a consolida coordonarea activităților de învățare și a îmbunătăți legătura, între diverse domenii transversale în educația valorilor, inclusiv educația morală, educația civică, educație antidrog, educație pentru viață, educație media și informatică, educație pentru dezvoltare durabilă, educație pentru drepturile omului în cadrul legal etc. astfel încât să ofere comunității o experiență de învățare la 360 de grade care favorizează dezvoltarea întregii persoane.

b) Principalele valori educaționale

Educația pentru valori acoperă diverse subiecte legate de cetățenie și etică, printre care:

- *empatie* - punându-ne în locul celorlalți atât cognitiv, cât și emoțional, ne îmbunătățim capacitatea de a rezolva conflicte și de a înțelege opiniile celorlalți;
- *egalitatea de șanse* - principiul că suntem cu toții egali este unul dintre pilonii democrației și de asemenea, promovează incluziunea socială și viața comunitară;
- *respect pentru mediu* - educația prin valori ne face conștienți de consecințele acțiunilor noastre pe planetă și ne însușim respectul pentru natură;
- *sănătate* - trebuie să minimizăm riscurile pentru sănătate prin încurajarea atitudinilor corecte și abordarea educației pentru sănătate dintr-un punct de vedere dinamic, personal și colectiv.

c) Importanța educației pentru dezvoltarea unui teritoriu

Educația a fost esențială pentru dezvoltare, dar a căpătat o relevanță mai mare în lumea de astăzi care trece prin transformări profunde, motivate într-o oarecare măsură de dezvoltarea amețitoare a științei și a aplicațiilor sale precum și de dezvoltarea nu mai puțin accelerată a mass-media și a tehnologiilor de informații. În economiile moderne, raționamentul a devenit una dintre cele mai relevante componente ale producției. Comu-

nitățile care au progresat cel mai mult economic și social sunt cele care au reușit să-și cimenteze creșterea în rațiune, atât ceea ce se transmite prin școală, cât și ceea ce se produce prin cercetare. Sistemele educaționale care funcționează bine pregătesc elevii la început, se reformează continuu și folosesc informațiile pentru a se îmbunătăți. Comunitățile care asigură locuitorilor lor cele mai mari venituri pentru educație, au un grad ridicat de progres, întrucât au o populație pregătită să răspundă responsabilităților și provocărilor care apar.

3. Dreptul la educație ca formă de justiție socială

Dreptul la educație este un drept uman de neînlocuit plasat în cadrul garanțiilor fundamentale și recunoscute ca interes social de afirmat și garantat pentru toți cetățenii ca bază culturală indispensabilă pentru o educație sănătoasă și o dezvoltare psihofizică echilibrată. Toate acestea, subliniază importanța excepțională a pretențiilor copiilor, fetelor și băieților a dreptului la educație.

a) *Dreptul la educație ca drept internațional al omului.* Profilul dreptului la educație conturat până acum, se regăsește cu toate caracteristicile sale esențiale în numeroasele texte de drept internațional care l-au codificat încă de la cel de-al doilea război mondial. O stratificare a intervențiilor care a păstrat nucleul dur și a contribuit la întărirea ideii că educația este un drept fundamental și strategic al omului. Educația trebuie să fie gratuită cel puțin pentru clasele elementare și de bază. Învățământul primar trebuie să fie obligatoriu. Învățământul tehnic și profesional trebuie să fie accesibil tuturor, iar învățământul superior trebuie să fie accesibil tuturor în mod egal pe baza meritului. Educația³ trebuie să vizeze dezvoltarea deplină a personalității umane și întărirea respectului pentru drepturile omului și libertățile fundamentale. Ea trebuie să promoveze înțelegerea, toleranța, prietenia între toate națiunile, grupurile rasiale și religioase și trebuie să promoveze activitatea Națiunilor Unite pentru menținerea păcii. Părinții au drepturi prioritare în alegerea tipului de educație pe care să-l ofere copiilor. Este datoria statelor de a face educația accesibilă tuturor. Finalitatea educației constă în construirea unui viitor mai bun în lumea în care trăim.

3 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Valences of Education", in *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 190-196.

b) *Pricipalele documente ale Omrganizației Națiunilor Unite*. Pornind de la Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948), au existat numeroase instrumente internaționale adoptate de Națiunile Unite cu privire la drepturile omului care conțin în ele o recunoaștere formală a dreptului la educație, fiecare cu specificul său și urmând anumite perspective, în timp ce menținând elemente comune recunoscute ca esențiale în raport cu acest drept. „Educația trebuie să permită tuturor indivizilor să participe efectiv la viața unei societăți libere, trebuie să promoveze înțelegerea, toleranța și prietenia între toate națiunile și toate grupurile rasiale, etnice și religioase și să încurajeze dezvoltarea activităților de menținere a păcii ale Națiunilor Unite”. Tocmai în dezvoltarea deplină a persoanei, la nivel individual și social, se regăsește legătura dintre dreptul la educație și educația pentru drepturile omului: promovarea respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și a înțelegerii, toleranței, și prietenia dintre popoare ce reprezintă, de fapt, o caracteristică esențială pe care orice proces educațional nu poate să nu o ia în considerare.⁴ În Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (1979) perspectiva din care este recunoscut dreptul la educație, este aceea a egalității de gen⁵

Articolul 10 prevede că: „Statele părți vor lua toate măsurile adecvate pentru a elimina discriminarea împotriva femeilor, pentru a se asigura că acestea au aceleași drepturi ca și bărbații în ceea ce privește educația.” Angajamentul statelor vizează în special, garantarea pe baze egale între bărbați și femei, a acelorași condiții de acces la studii și de dobândire a calificărilor și de orientare profesională, a egalității de șanse în domeniul acordării de burse sau alte burse de studii și se afirmă, de asemenea, angajamentul de reducere a ratei abandonului școlar al femeilor de la studii.

c) *Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale*. Câțiva ani mai târziu, în 1966, dreptul la educație este enumerat în cadrul *Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale*, creat tot în cadrul Națiunilor Unite. De data aceasta îi sunt dedicate două articole, (13 și 14) . În primul art., 13 se pune accent pe universalitatea acestui drept și pe scopurile sale. Articolul continuă prin calificarea

4 Ioan-Gheorghe Rotaru, *Om-Demnitare-Libertate*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019, pp. 201-215.

5 Simion Belea, „Dreptul la nediscriminare și egalitate de șanse între femei și bărbați. reflecții asupra evoluției cadrului legislativ și instituțional la nivel internațional și național”, în *Buletin Științific*, vol. 23, nr. 1, 2014, pp. 363-375, Ed. UT Press.

învățământului primar ca fiind obligatoriu și gratuit, iar nivelele superioare ca fiind accesibile tuturor.

Conceptului de *accesibilitate* i se dă creditare printr-o listă de instrumente posibile: numărul și pregătirea cadrelor didactice, infrastructură, burse. De asemenea, la paragrafele 2 și 3, problema libertății educaționale este abordată în mod expres, atât din punctul de vedere al părinților, cât și din cel al instituțiilor private. În ambele cazuri, libertatea de învățământ este recunoscută, atâta timp cât sunt respectate scopurile enumerate mai sus și cerințele minime stabilite de stat. Articolul 14, însă, revine la importanța existenței unei școli primare obligatorii și gratuite în fiecare națiune și impune statelor care încă nu au una, să ia măsuri.

d) *Convenția Internațională a Drepturilor Copilului*. În 1989, Națiunile Unite au lansat un nou document, dedicat exclusiv minorilor. Statele care au aderat la Convenția de la New York din 1989, în temeiul art. 4, *au obligația de a adopta toate măsurile legislative, administrative și de altă natură pentru punerea în aplicare a acordului*.⁶ Este vorba de Convenția Internațională a Drepturilor Copilului, care dedică articolul 28, educației. În prima parte, textul urmează ceea ce era deja prevăzut de Declarația Universală din 1948 și Pactul din 1966. Pentru prima dată însă, se introduce o referire la necesitatea statelor de a garanta tuturor planurilor de orientare educațională și de a implementa politici de combatere a fenomenului abandonului școlar. O altă inovație este prezentă în al doilea paragraf: Statele părți vor lua toate măsurile adecvate pentru a se asigura că disciplina școlară este aplicată într-un mod compatibil cu demnitatea copilului ca ființă umană și în conformitate cu prezenta convenție. Statele părți vor favoriza și încuraja cooperarea internațională în domeniul educației, în special pentru a contribui la eliminarea ignoranței și a analfabetismului în lume și a facilita accesul la cunoștințele științifice și tehnice și la metodele moderne de predare. În acest scop, se ține cont în special de nevoile țărilor în curs de dezvoltare. Vorbim, tot în acest caz în premieră, despre demnitatea copilului⁷ înțeleasă ca o barieră în calea disciplinei școlare. Pare un element marginal, dar nu este deloc. Este suficient să spunem că, înainte de formularea acestui ar-

6 Simion Belea, „Drepturile minorilor străini neînsoțiți, recunoscute în sfera internațională și în uniunea europeană”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, vol. 10, nr.2, 2023, pp. 434-452.

7 Simion Belea, „Dignitatea și drepturile omului în cazul grupurilor expuse riscului de excludere”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, vol. 9, nr. 1, 2021, pp. 434-452.

ticol, practicile disciplinare aberante nu puteau fi condamnate decât dacă aveau ca rezultat tortură sau tratament inuman.

e) *Protecția europeană a dreptului la educație.* Protecția internațională a dreptului la educație nu se oprește la nivel universal ci trece și la nivel regional (Europa, Africa, Asia etc.), apoi pătrunde în actele constituționale ale statelor individuale. Fizionomia sa variază însă puțin, având în vedere consolidarea care a avut loc de-a lungul anilor. Un exemplu în acest sens este Articolul 14 din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene (cunoscută și sub denumirea de Carta de la Nisa)⁸, în care a fost semnată în 2000): *Orice persoană are dreptul la educație și acces la formare profesională și continuă.* Acest drept include posibilitatea de a accesa gratuit la învățământul obligatoriu. Libertatea de a crea instituții de învățământ în conformitate cu principiile democratice, precum și dreptul părinților de a asigura educația și instruirea copiilor lor conform convingerilor lor religioase, filozofice și pedagogice, sunt respectate în conformitate cu legile naționale care îi reglementează. Încă o dată, aici reiese că toate elementele cheie deja văzute: caracterul obligatoriu și gratuit al învățământului de bază, respectarea libertății de învățământ atâta timp cât se încadrează în principiile democrației, referirea la formarea profesională și continuă a adulților.

f) *Dreptul la educație în Constituție.* Statele părți recunosc dreptul fiecărui individ la educație. Aceștia sunt de acord că educația trebuie să vizeze dezvoltarea deplină a personalității umane și a simțului demnității sale și să întărească respectul pentru drepturile omului și libertățile fundamentale. Acestea sunt de acord că educația trebuie să permită tuturor indivizilor să participe efectiv la viața unei societăți libere și trebuie să promoveze înțelegerea, toleranța și prietenia între toate națiunile și toate grupurile rasiale, etnice sau religioase și să încurajeze dezvoltarea activităților de menținere a păcii ale Națiunilor Unite.

Constituția României dedică articolul 32, educației și formării. În acest articol din Constituție, sunt precizate următoarele aspecte:

- dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instrucție și de perfecționare;

8 <https://www.constitutiaromaniei.ro/art-32-dreptul-la-invataura/>

- învățământul de toate gradele se desfășoară în limba română. În condițiile legii, învățământul se poate desfășura și într-o limbă de circulație internațională;
- dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a învăța limba lor maternă și dreptul de a putea fi instruite în această limbă sunt garantate; modalitățile de exercitare a acestor drepturi se stabilesc prin lege;
- învățământul de stat este gratuit, potrivit legii. Statul acordă burse sociale de studii copiilor și tinerilor proveniți din familii defavorizate și celor instituționalizați, în condițiile legii;
- învățământul de toate gradele se desfășoară în unități de stat, particulare și confesionale, în condițiile legii;
- autonomia universitară este garantată;
- statul asigură libertatea învățământului religios, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult. În școlile de stat, învățământul religios este organizat și garantat prin lege. Statul dictează regulile generale privind învățământul și înființează școli de stat pentru toate treptele. Organismele și persoanele fizice au dreptul de a înființa școli și institute de învățământ⁹.

4. Cultura dezvoltării și cultura sărăciei în mediul rural

O comunitate dezvoltată este aceea în care capitalul social este activ și a atins un anumit grad de dezvoltare¹⁰.

Asta înseamnă că oamenii își asumă responsabilitatea în rezolvarea problemelor locale, au inițiativă, sunt încrezători și optimiști și sunt dispuși să coopereze, ceea ce duce la dezvoltarea comunității prin putere proprie. Puterea proprie înseamnă și faptul că ea vine din interior, nu este dictată de organe din afară. Membrii comunității își creează oportunitatea pentru îmbunătățirea condițiilor de viață. Fiind întreprinzători și activi, se activează și alte tipuri de capital, începe un proces pozitiv, care în timp duce la bunăstarea întregii comunități. În satele dezvoltate apare o așa numită cultură a dezvoltării. În aceste comunități oamenii se interesează de bunul mers al comunității, fac propuneri și colaborează cu primăria, inițiază acțiuni de îmbunătățire a vieții satului. Cel mai important este că acești

⁹ <https://www.constitutiaromaniei.ro/art-32-dreptul-la-invataura/> ; Accesat la 18.10. 2024.

¹⁰ Gabriel Bădescu, *Participarea politică și capital social*, București, Editura Accent, 2001.

oameni au o gândire strategică, reacționând constructiv la nevoile pe care le resimt. Comunitățile dezvoltate sunt comunități cu o viață socială puternică, comunități în care oamenii se întâlnesc și discută despre ce se poate face bine în comunitate și colaborează pentru derularea de acțiuni. Cultura dezvoltării, care mai este numită și cultura pragmatică a cooperării, cuprinde valori, norme, credințe, atitudini care îi fac pe oameni să coopereze pentru rezolvarea nevoilor locale.

În opoziție cu o comunitate dezvoltată se află o comunitate nedevelopată, în care domnește o cultură a sărăciei, care este definită în principal prin pasivitate, paternalism, apatie, indiferență și individualism. În fața problemelor zilnice acești oameni trăiesc un sentiment puternic al neputinței, o lipsă de perspectivă de viitor. Acest tip de comunitate nu dispune de mecanisme interne de dezvoltare și așteaptă ca problemele să fie rezolvate de alții. În comunitate domnește neîncrederea generală, care se referă atât la membrii comunității, cât și la străini. Nu există cooperare între membrii comunității, iar aceștia nu sunt uniți, sunt dese situațiile de conflict și de dezbinare. Lipsesc principiile și valorile generale, fiecare își face dreptate după propriile reguli. În comunitățile rurale sărace nu funcționează sistemul de autosusținere, nu pot să își rezolve problemele pe plan local. O altă caracteristică este convingerea că problemele lor pot fi rezolvate doar de alții, dar în același timp ei rămân izolați de restul lumii.

Cele două modele descrise mai sus sunt idealtipuri. În realitate nu se poate vorbi de comunități rurale în totalitate dezvoltate sau nedevelopate, cu alte cuvinte comunități caracterizate de cultura dezvoltării sau cultura sărăciei. În realitate, satele se situează undeva între cele două ideal tipuri. Fiecare comunitate rurală va conține elemente din cultura dezvoltării și din cultura sărăciei, ceea ce le va diferenția va fi ponderea cu care se regăsesc cele două tipuri de elemente.

5. Condițiile de dezvoltare a comunităților rurale

Cum am mai amintit, șansa de dezvoltare a unei comunități depinde în mare măsură de membrii ei.

Cultura dezvoltării este aceea care îi face pe oameni să participe. De regulă oamenii care sunt interesați de bunăstarea comunității au o identitate locală puternică. Cu cât oamenii sunt mai atașați de comunitatea în care trăiesc și le pasă de ceea ce se întâmplă în jurul lor, cu atât ei se vor implica

mai mult. Acești oameni au o viziune asupra a ceea ce ar putea fi, ei caută în permanență căi de a îmbunătăți viața comunității și nu se mulțumesc cu ceea ce există deja. Au un ideal pe care încearcă să îl urmeze. Sentimentul responsabilității este dezvoltat, adică oamenii sunt conștienți că și ei trebuie să fie responsabili pentru dezvoltarea comunității lor, nu doar administrația locală, de exemplu. Sentimentul responsabilității este acela care îi transformă pe oameni din cetățeni pasivi în cetățeni activi. Cetățenii unei comunități responsabile au încredere în sine și au convingerea că pot schimba lucrurile din comunitate. De asemenea, cetățenii au încredere în ceilalți, aceasta fiind atitudinea care le permite membrilor unei comunități să colaboreze. Toate acestea sunt elemente ale culturii dezvoltării, care permit unei comunități să caute și să provoace oportunitățile de dezvoltare.

Toate aceste definesc o comunitate puternică, activă, unită și perseverentă, elemente care îi pot asigura reușita în toate problemele abordate. Orice proces de dezvoltare comunitară trebuie să fie centrat pe crearea de capacități locale, crearea unei culturi a dezvoltării, a unei gândiri strategice. Elementele enumerate mai sus fac parte dintr-o mentalitate pe care în capitolul precedent am numit-o cultura pragmatică a cooperării¹¹.

Henry Tajfel susține că baza relațiilor dintre grupuri sunt categoriile sociale, identitatea socială, comparația socială și diferențierea psihologică. Fiecare individ își definește lumea făcând diferențierea între categorii sociale. Identificarea socială este procesul prin care individul se plasează pe sine și pe alții în sistemul de categorii sociale. Indivizii se străduiesc să își construiască o identitate socială pozitivă. Datorită faptului că identitatea socială se raportează la grup, individul va crea categorii sociale pozitive propriului grup în comparație cu alții¹².

Vercseg și Varga consideră că odată îndeplinite condițiile mai sus amintite, sau cel puțin după deschiderea spre acceptarea acelor condiții, se poate trece la acțiune. Trebuie investigate resursele demografice, economice, geografice și sociale. În lucrarea de față mă voi limita la ultimul aspect, cel social.

Inițiativa locală poate rezolva unele lipsuri concrete, cum ar fi introducerea apei pe o porțiune a satului, dar și mai benefic ar fi obținerea acestei facilități din partea autorităților locale. Dacă se dovedește că solicitarea

11 ***ARDC, *Dezvoltare comunitară*, București, 2001, Suport de curs.

12 Henri Tajfel, *The social Psychology of Minorities*, London, M. Right Group LTD, 1978.

nu se poate concretiza, pentru că presupunem nu este economică, comunitatea va trebui să găsească o altă soluție pentru rezolvarea problemei.

Vădinaș leagă ideea dezvoltării de modernizare. Procesul de modernizare ar deveni complet dacă țăranii ca actori sociali care practică concomitent mai multe ocupații s-ar transforma în mici întreprinzători, profesioniști în agricultură. Cercetătorii ruralului sunt de acord că starea generală actuală se datorează practicării agriculturii pe terenuri mici, profilată pe o economie de subsistență. În problema mai largă a dezvoltării rurale există disfuncționalități locale și zonele în ceea ce privește infrastructura, calitatea și dotările gospodărești precum și calitatea serviciilor comunicaționale. Evoluția acestor dimensiuni pot duce la urbanizare, la creșterea nivelului de trai, sau pot să involueze¹³.

6. Abordări ale programelor de dezvoltare comunitară

Dacă dezvoltarea se bazează pe resurse locale sau interioare atunci vorbim despre dezvoltare endogenă. Dacă procesul de dezvoltare se bazează pe resurse externe, din afara comunității, atunci vorbim despre modelul de dezvoltare exogen.

Dezvoltarea endogenă se bazează pe resurse interioare ca: produsul local și consumul specific, situația resurselor umane, cunoștințele locale (know-how), starea mediului înconjurător și spiritul local, cât și tradițiile și moștenirea comunității.

Acest tip de dezvoltare comunitară locală poate reînvia resursele, care de altfel nu sunt folosite, sau sunt lăsate deoparte, nevalorizate în cadrul metodelor de dezvoltare comunitară propuse din exterior. Dezvoltarea se bazează pe resursele la nivel local, cum ar fi tehnologia locală, forța de muncă locală, cunoștințele locale, cât și îmbinarea producției și a consumului local. Așa se face că dezvoltarea endogenă activează și dinamizează acele resurse care altfel rămâneau neutilizate și neexploatate. Dezvoltarea este un proces de creștere bazată pe resurse interne în care valorile generate de schimbare sunt reinvestite în comunitate. În înțelesul mai larg al ideii sus menționate reiese că principiile, direcțiile de dezvoltare sunt concepute local, de către membrii comunității, sunt evaluate și monitorizate de către comunitate. În urma acestor activități profitul rezultat din procesul de dezvoltare rămâne în comunitate și rezultatul corespunde valorilor locale.

13 Traian Vădinaș, *Introducere în sociologia rurală*, Iași, Editura Polirom, 2001.

Alături de metoda endogenă, a activismului local, este folosit și termenul de subsidiaritate. Rădăcinile acestui termen se găsesc încă din perioada interbelică când era un concept filosofic, iar mai târziu a intrat în limbajul juridic. Astăzi subsidiaritatea este folosită în geo-politică, având următorul sens: problemele apărute trebuie rezolvate în mediul în care au apărut. Din punctul nostru de vedere acest principiu înseamnă că o sarcină care poate fi rezolvată de o comunitate mai mică, nu trebuie luată și plasată în sarcina unei instanțe mai înalte. Conform principiului subsidiarității, societatea în dezvoltare nu se va realiza prin intervenție venită de sus în jos, ci din inițiativa oamenilor, adică de jos în sus¹⁴.

Spre deosebire de Farkas, Szakal consideră că dezvoltarea endogenă valorifică la fel de mult resursele exterioare ca dezvoltarea exogenă, numai că timpul de adaptare este unul mai scurt și nu se produce cu un simplu transfer, ci ea este preluată în mod activ, este transformată și aplicată prin revalorizarea modelului propus. În prezent, dezvoltarea endogenă valorifică nu numai strategia *bottom up*, ci și elementele strategiei *top down*. Acest lucru este posibil când sarcinile statului sunt delegate unor unități teritoriale mai mici. Concepțiile de dezvoltare care au la bază modelul de dezvoltare endogen se folosesc de resurse externe. Limitarea dezvoltării la resurse interne poate împiedica influența elementelor externe. Pe de altă parte, dacă lăsăm dezvoltarea pe voința celor din exterior, poate produce dependență. Ajutorul din exterior poate grăbi procesul de dezvoltare, dar din momentul când acest ajutor extern dispare comunitățile nu mai sunt capabile să se dezvolte și în acest caz este vorba despre îmbunătățirea condițiilor de viață pe termen scurt. Având în vedere aspectele descrise mai sus putem afirma că procesul de dezvoltare se poate implementa folosind concomitent cele două modele de dezvoltare, cu toate că cele două metode se bazează pe teorii diferite, concepte diferite, are diferite scopuri de dezvoltare, diferite viziuni și se adresează altor grupuri țintă. În cazul comunităților rurale dominantă este metoda endogenă (*bottom up*), de jos în sus și nu metoda exogenă (*top down*), de sus în jos.

Conform lui G. Fekete cu toate că accentul cade pe modelul *bottom up* trebuie avut în vedere că este mai greu de organizat și de monitorizat, și de asemenea solicită mult timp și resurse umane.

14 Tibor Farkas, *Dezvoltare rurală în oglinda teoriilor dezvoltării și a concepțiilor despre dezvoltare*, manuscris, 2001.

7. Modernitate și tradiție în spațiul rural

Cercetarea ruralului, fără a face referire la urban, este adeseori greu de realizat, în concepția unor cercetători fiind chiar imposibil.

În timp, între așezările rurale și urbane au apărut diferențe foarte mari. Spațiul rural poate fi definit în dihotomia centru-periferie, unde urbanul este centrul, iar ruralul periferia. În această accepțiune, rolul dezvoltării ruralului este tocmai dezvoltarea periferiilor și susținerea valorilor lui¹⁵.

Ambele tipuri de așezări au caracteristici specifice, ruralul ca spațiu sătesc tradițional, iar urbanul ca așezări moderne. Deși urbanul și ruralul sunt delimitate, ele au legături una cu cealaltă.

Centrul este locul dezvoltării, al prosperității și al modernității. Începând de la metropole, la orașele de dimensiuni mai mici și în sfârșit la sate, la periferie ne îndreptăm spre subdezvoltare.

R. Redfield face o paralelă între cele două tipuri de așezări, caracterizându-le prin opoziția existentă între ele.

Oraș	Sat
Dinamic	Static
Civilizat	Primitiv
Solidaritate organică	Solidaritate mecanică
Devianță	Control al societății

Aceste diferențe ar putea fi enumerate în continuare.

Prin analiza pe care o face, Redfield scoate în evidență aspectele pozitive ale ruralului. În spațiul rural comunitatea este mai stabilă, relațiile sunt mai apropiate și mai strânse, de aceea controlul societății este mai ridicat. Solidaritatea socială durkheimiană este cea caracteristică la sat. Din punct de vedere demografic orașul este caracterizat de creștere, pe când satul este caracterizat de descreștere, având ca și consecință îmbătrânirea, predominarea populației feminine și depopularea. Din punct de vedere al ocupațiilor, așezările rurale sunt de dimensiuni mai mici, iar ocupațiile sunt omogene. Pe cealaltă axă se află orașul, care are o structură complexă, unde industria, comerțul și serviciile, adică activitățile sunt de multe feluri.

15 Mária Vincze, *Dezvoltare regională și rurală*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000.

Relațiile dintre urban au fost cercetate și de Sorokin și Zimmerman, care au ajuns la concluzia că ocupația principală a locuitorilor din rural este agricultura, păstoritul și culesul. În zonele urbane predomină prestările de servicii, comerțul sau transportul. Densitatea populației este mai mică în zonele rurale pentru că agricultura și creșterea animalelor necesită un teritoriu mai mare pentru desfășurare. În activitățile urbane, pentru industrie, construcții, servicii este nevoie de densitate mai ridicată a populației. Formele moderne de transport nu elimină distanța, care este element important în coeziunea socială. În rural, densitatea populației este redusă, de aceea și distanța socială dintre indivizi este mai mică. La oraș, în ciuda densității mari a populației, crește și distanța socială. În rural, natura este aproape de indivizi, în contrast cu orașul, unde oamenii trăiesc într-un mediu artificial, între om și natură intervenind mediul cultural și material. Oamenii din rural își petrec o mare parte a timpului în natură, sunt expuși efectelor directe ale naturii, în comparație cu oamenii din urban, care își petrec o mare parte a timpului în mediul creat artificial.

Satele, datorită dimensiunii lor, nu sunt puternic stratificate, populația este relativ omogenă, iar unele caracteristici cum ar fi limba, religia sau etnia sunt comune. La polul celălalt se află orașul, unde diversitatea este mult mai accentuată, populația este eterogenă, iar unele caracteristici cum ar fi apartenența etnică pot fi diverse¹⁶.

Cum am mai precizat, orașul este caracterizat ca fiind central, dezvoltat, modern, pe când satul este caracterizat ca fiind sub-dezvoltat, închis și tradițional. Cei mai mulți cercetători români admit că mai sus enumeratele caracteristici sunt valabile în mare măsură pentru satele românești. Mai mult, unii cercetători caracterizează satele românești ca fiind subdezvoltate și tipic preindustriale¹⁷.

De fiecare dată când s-a întâlnit tradiția cu modernitatea s-a putut constata o anumită tensiune. Uneori tensiunea s-a transformat în conflict, iar în cazuri extreme chiar mai mult decât atât.

Procesul modernizării, al dezvoltării, nu este caracteristică a individului, ci a societății, chiar dacă se desfășurează prin intermediul indivizilor.

În ciuda criticilor aduse satului românesc, luând în considerare succesul de dezvoltare din ultimul secol, putem afirma că satele românești își

16 Ágnes Neményi, *Sociologie rurală*, Note de curs, 1996.

17 Traian Vădinaș, *Introducere în sociologia rurală*, Iași, Editura Polirom, 2001.

pierd tot mai mult caracterul arhaic. Satele au primit stimuli externi, care au avut consecință schimbarea unor elemente ale ruralului. Când spun asta mă gândesc în primul rând la globalizare¹⁸, la răspândirea informației prin noile instrumente de comunicare în masă. Trendul actual al societății omenești în ansamblu este cosmopolitanismul și internaționalizarea. În Europa de est fenomenul este adesea amintit ca americanizare. Această formulă este cred exagerată, dar este cert că modelele culturii occidentale au o influență însemnată asupra satelor. Tendințele amintite mai sus duc la constrângerea unor caracteristici tradiționale, de exemplu localitatea își pierde din importanță, iar pe de altă parte fenomenul duce la uniformizare. Diversitatea locală este înlocuită de modelul unic, care schimbă raportul dintre valorile spirituale și materiale caracteristice ruralului.

8. Asistentul social ca agent de dezvoltare comunitară rurală

Asistentul social este un agent al schimbării, un catalizator între cetățeni și instituții, intervenind în protejarea persoanelor, grupurilor, comunităților cu nevoi speciale aflate în dificultate, care nu au posibilitatea sau capacitatea de a realiza prin mijloace și eforturi proprii un mod eficient de viață.¹⁹

Atunci când dificultățile asistentului social fac parte din sfera dezvoltării comunitare rurale, în activitatea sa asistentul social sprijină întreaga comunitate, ca să cunoască mai bine problemele care se ivesc în comunitatea din care face parte, consiliează localnici în întâmpinarea nevoilor comunității și să înțeleagă modul în care diferențele economice, culturale și sociale, afectează comunitatea și relațiile lor.

Asistentul social este persoana care ia legătura, în funcție de nevoile comunității, cu diferite instituții cum ar fi: organizații guvernamentale (Primărie, Poliție, Inspectoratul Școlar) și instituții neguvernamentale.

Asistentul social nu doar acordă servicii în funcție de nevoile populației, ci realizează consolidarea autonomiei oamenilor, imaginea pozitivă pe care o au despre ei înșiși, capacitatea lor de a colabora pentru rezolvarea problemelor.

Dificultățile pe care le întâmpină asistentul social ar fi:

18 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Globalization and its effect on religion", *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (eds.), Les Arcs, France, Iarsic, 2014, vol.1, nr.1, pp.532-541.

19 C. Bocancea, G. Neamțu, *Elemente de Asistență Socială*, Iași, Editura Polirom, 1999.

- lipsa de resurse, atât financiare cât și umane;
- insuficiența timpului pentru monitorizarea optimă a cazurilor;
- indiferența oamenilor la solicitările asistentului social;
- pierderea încrederii oamenilor în liderii formali;
- problemele ivite în cadrul grupurilor de lucru.

Satisfacția asistentului social este limitată uneori de barierele pe care le întâmpină în sfera resurselor. Nu se poate afirma că satisfacția asistentului social din cadrul comunității este inexistentă sau foarte scăzută.

Concluzii

În concluzie, educația este un drept pe care îl merită toată lumea și, ca atare, trebuie recunoscut și garantat. Educația este în același timp, un instrument fundamental de promovare și protecție a tuturor drepturilor esențiale. Mediul educațional în care persoana este cu adevărat în centru are caracteristicile comunității, nu cele ale unei organizații birocratice sau bazate pe eficiență. În comunitatea educațională se cultivă convivialitatea relațională larg răspândită, se pune în valoare diversitatea, se îngrijește fiecare, se promovează împărtășirea valorilor, se încurajează discuția și se învață respectul, participarea și asumarea personală a responsabilităților. Educația în dialogul cu sine însuși, în reflecția critică față de sine și comunitatea din care aparține individul, reprezintă un itinerar de urmat cu tot mai multă conștientizare și intensitate.²⁰ Totuși, pentru ca tinerii să poată dialoga și să manifeste solidaritate, este necesar sprijinul unei comunități care depune mărturie pentru aceste valori.²¹ Astăzi acest lucru este deosebit de dificil deoarece din ce în ce mai mult, contextele de viață sunt neutre, aseptice sau marcate de valorile individualismului și ale competiției exacerbate. În privința politicilor pentru zonele rurale sunt necesare abilități complexe și

20 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Current Values of Education and Culture", în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 87-92.

21 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Moral Values and Human Values: Support for Sustainable Societal Development", In: Chivu, L., Ioan-Franc, V., Georgescu, G., De Los Ríos Carmenado, I., Andrei, J.V. (eds.) *Europe in the New World Economy: Opportunities and Challenges*. ESPERA 2023. *Springer Proceedings in Business and Economics*, Springer, Cham. 2024, pp. 301-318. https://doi.org/10.1007/978-3-031-71329-3_17 https://doi.org/10.1007/978-3-031-71329-3_17

capacități de planificare ridicate din partea diferitelor nivele ale administrației publice implicate și ale beneficiarilor înșiși și, prin urmare, implică desfășurarea unor resurse instituționale uriașe. Prin urmare, trebuie să fim conștienți de faptul că pentru o dezvoltare rurală eficientă cu o educație ridicată, este lungă și dificilă.

Bibliografie:

- BĂDESCU, Gabriel, *Participarea politică și capital social*, București, Editura Accent, 2001
- BOCANCEA, C., NEAMȚU, G., *Elemente de Asistență Socială*, Iași, Editura Polirom, 1999.
- DIMITRIE, Gusti, *Opere alese*, vol. I, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968.
- FARKAS, Tibor, *Dezvoltare rurală în oglinda teoriilor dezvoltării și a concepțiilor despre dezvoltare*, manuscris, 2001.
- LETENYEI, László, *Legăturile ascunse ale societății rurale*, 1993, <http://www.gbe.hu>.
- MIHAILESCU, Vintilă, „Două sate în tranziție. Tipuri strategice dominante în lumea rurală”, în *Revista de cercetări sociale*, 1996.
- NEAMȚU, G., *Tratat de Asistență Socială*, Iași, Editura Polirom, 2003.
- NEMÉNYI, Ágnes, *Sociologie rurală, trecut, prezent și viitor*, Cluj, Ábel Kiadó, 2002.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Current Values of Education and Culture”, în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 87-92.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Valences of Education”, în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 190-196.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Globalization and its effect on religion”, *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (eds.), Les Arcs, France, Iarsic, 2014, vol.1, nr.1, pp.532-541.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Moral Values and Human Values: Support for Sustainable Societal Development”, In: Chivu, L., Ioan-Franc, V., Georgescu, G., De Los Ríos Carmenado, I., Andrei, J.V. (eds.) *Europe in*

the New World Economy: Opportunities and Challenges. ESPERA 2023. *Springer Proceedings in Business and Economics*, Springer, Cham. 2024, pp. 301-318. https://doi.org/10.1007/978-3-031-71329-3_17

- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, *Om-Demnitare-Libertate*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019.
- ✦ SANDU, Dumitru, *The villages of Romania: development, poverty and social capital*, București, 2000, World Bank, format electronic.
- ✦ VĂDINAȘ, Traian, *Introducere în sociologia rurală*, Iași, Editura Polirom, 2001
- ✦ VINCZE, Mária, *Dezvoltare regională și rurală*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000.

Documente cu caracter juridic :

1. *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*
2. *Declarația Universală a Drepturilor Omului*
3. *Convenția Internațională a Drepturilor Copilului*
4. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului*
5. *Curtea Europeană a Drepturilor Omului*
6. *Constituția României*
7. *Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale*
8. *Protecția internațională a dreptului la educație*

Web-site:

1. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1607&langId=en>
2. https://ro.wikipedia.org/wiki/Max_Scheler
3. <https://www.constitutiaromaniei.ro/art-32-dreptul-la-invatare/>
4. <https://mfe.gov.ro/carta-drepturilor-fundamentale-a-uniunii-europene/>
5. <https://agrireregionieuropa.univpm.it/en/content/article/31/2/dellumilta-del-pastore-considerazioni-sul-documento-della-cei-mondo-rurale-che>
6. <https://unipd-centrodirittumani.it/it/temi/il-diritto-alleducazione-nei-principali-strumenti-delle-nazioni-unite-in-materia-di-diritti-umani>